

Dr MUHAMED KEŠETOVIC

## *Kontrarevolucija na Kosovu, pouke i poruke*

Smišljena kontrarevolucionarna akcija dobro organizovanih i dugo pripremanih neprijateljskih snaga pod parolom »Kosovo—Republika«, postavila je pitanje, koje je postavljeno i u uvodnom tekstu ove kompleksne teme: kako je bilo moguće da dođe do kontrarevolucionarnog obrta i iracionalnog toka događaja na Kosovu, koji je dobio podršku jednog dela naročito mlade generacije, studenata i inteligencije?

Neulazeći u elaboriranje istorijske prošlosti i analizu faktora iz tog kompleksa, koji svakako nisu primarni, čini se da je metodološki najkorektniji postupak ako se u analizi odmah pređe in medias res, dakle, u srž problema. Takav postupak je opravdan utoliko više što je bilo i što i još ima manje ili više veštog manipulisanja istorijom i istorijskim činjenicama. Prošlost, izvesno utiče na sadašnjost i budućnost ali ne presudno i ne onoliko koliko faktori koji aktuelno deluju. Tri su među njima najvažnija.

Prvo, socijalističko samoupravljanje u Jugoslaviji značilo je prekretnicu u nacionalnom razvoju i međunacionalnim odnosima u nas uopšte, a na Kosovu posebno. Ono je po nuždi zahtevalo decentralizaciju i deetatzaciju kao neophodnost za proširenje okvira radničkog vladanja uslovima i rezultatima svoga rada, tj. za razvoj socijalističkog samoupravljanja. To je značilo i nov kvalitativan korak u politici ravnopravnosti naroda i narodnosti. Međutim, socijalističko samoupravljanje, naročito, po suštini, tj. po kvalitativnom menjanju proizvodnih odnosa nije se razvijalo prema potrebama i izvršenim promenama. To je samo po sebi stvaralo mogućnost nedovoljnog sklada odnosa, ne više direktno između socija-

lističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina u federaciji, nego u društveno-ekonomskoj osnovi između samoupravljanja i etatizma u socijalističkim republikama i socijalističkim autonomnim pokrajinama. U preobraženom obliku ta je protivurečnost na površini stvari dobivala nacionalnu, tj. međurepubličko-pokrajinsku dimenziju u federaciji i odnosima u njoj.

Na republičkom i pokrajinskom nivou usporenije se izvlačilo iz državnog omotača. To je pogodovalo oživljavaju i jačanju nacionalnog egoizma i državotvorstva, što se na startu ispoljilo prvo u razvijenijim republikama i pokrajini Vojvodini. Kada su u pomenutim republikama i SAP Vojvodini idejne snage koje su bile nosilac takvog kursa dobile odlučan udarac, na Kosovu i drugde te iste snage počele su se ponašati i orijentisati po logici, da je negativan primer postao uzor. To se ogledalo prvo u ekonomskom zatvaranju, a potom u slabljenju i drugih međusobnih veza i uticaja. Razlika je u tome što su te struje, u ovom slučaju na Kosovu, imale više vremena za sejanje otrovnog semena i što su u sprezi sa iredentizmom relativno brzo prerasle u kontrarevoluciju. Stoga i obračun sa tim snagama mora biti dublji i dugoročniji, ali će on, bez sumnje morati dati i drugi rezultat — provetravanje celog društva od takve zakuženosti gde se ona zadržala. Ovo samo potvrđuje da je sudbina svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji neraskidivo povezana za socijalističko samoupravljanje, za radničku klasu i njene interese, a ne za nacionalne države i otuđene političke sile koje se izražavaju u zakašnjelom nacionalnom romantičarstvu i neiživljenom državotvorstvu.

Drugo, tendencije ekonomskog i društvenog zatvaranja, nošene nacionalnim i republičko-pokrajinskim egoizmom, na osnovama nesavladanih etatističkih proizvodnih odnosa u društveno-ekonomskoj sferi i političkog vladanja u sferi društvene nadgradnje ozbiljno su se sudarile sa politikom i opredeljenjem za smanjivanje razlika u razvijenosti između razvijenih i nedovoljno razvijenih socijalističkih republika i socijalističke autonomne pokrajine Kosovo. Pojava zatvaranja u regionalne okvire nije ostavila prostora i mogućnosti za slobodno samoupravno udruživanje rada i dohotka i racionalnu podelu rada na jedinstvenom jugoslovenskom ekonomskom i društvenom prostoru. To je pogodovalo stihiji zadržavanja elemenata najamnog odnosa radnika u proizvodnim odnosima, kao osnove nacionalnog otuđenja. Da bi se u takvoj situaciji ublažavale razlike između privredno razvijenih i nedovoljno razvijenih na sceni je morala ostati država i njen instrumentarij za podsticaj i pomoć bržem razvoju nedovoljno razvijenih SR i SAP Kosovo.

Tako prikupljena i plasirana materijalna sredstva na Kosovu, naročito u poslednjih 10 godina, bila su jako velika i dala su velike rezultate. Ona ujedno ukazuju na visok stepen solidarnosti i potvrđuju tu solidarnost. Međutim, upravo zbog toga što je i ova sfera politike ostala u etatističkim okvirima, kako u prikupljanju, načinu plasiranja, tako i upotrebe sredstava ona ne samo što nije dala optimalne rezultate, nego se delimično, nesvesno uključila u potpomaganje uslova koji su doveli do neprijateljske i kontrarevolucionarne eksplozije na Kosovu. *O čemu se u ovoj prividnoj protivrečnosti radi.*

Administrativno formirana finansijska sredstva fonda federacije za podsticaj bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih SR i SAP Kosovo administrativno su usmeravana i trošena na Kosovu. *Umesto da vrše funkciju bržeg uključivanja privrede Kosova u jugoslovensku podelu rada ona su podsticala i jačala autarhične strukture.*

Nacionalno romantičarstvo dela albanske nacionalnosti na Kosovu ogledalo se u tome što su se nekritički i nesrazmerno, ova sredstva usmeravala u potrošnju i na reprodukciju struktura koje su vrlo podložne nacionalnom romantičarstvu i nacionalizmu. Istorija je bezbroj puta potvrdila da je to opasno u svakoj naciji a pogotovo u naciji koja je imala tako tešku istorijsku prošlost kao što je albanska nacionalnost na Kosovu.

Razvojni programi na Kosovu nisu polazili od najkraćeg puta koji bi obezbedio formiranje masovne industrijske radničke klase kao socijalne osnove i stuba socijalističkog samoupravljanja i integrirajuće sile u udruživanju rada i samoupravne integracije jugoslovenskog društva i sistema. Uz to, predimenzioniranje visokog školstva (za vrlo kratko vreme Univerzitet u Prištini postao je po broju studenata treći u Jugoslaviji, veći od ljubljanskog) otvarao je i zaoštavao problem zapošljavanja. I drugi vidovi neproizvodne potrošnje ispoljavali su tendenciju nacionalnog romantičarstva.

Nedostatak samoupravljačkih impulsa iz drugih sredina, iz ostalih SR, koji bi onemogućavali trendove zatvaranja Kosova pogodovalo je formiranju realnih odnosa i svesti po kojoj su se pritisci — da se više dobije, da sve što se dobije nije dosta — perfektno uklapali u nacionalno romantičarstvo koje je objektivno postajalo saveznik kontrarevolucije.

Treće, nedovoljno otvaranje Kosova prema drugim delovima Jugoslavije i njih prema Kosovu, kao i bujanje albanskog nacionalizma na Kosovu otvaralo je širom vrata prema susednoj Albaniji gde i počinje savez nacionalizma sa kontrarevolucijom. Dok je gra-

danima iz drugih delova Jugoslavije praktično skoro nemoguće dobiti vizu da posete susednu Albaniju, veze, naročito kulturne, prosvetne, naučne, turističke i slične Kosova sa Albanijom u poslednjih deset godina bile su daleko razvijenije nego sa drugim SR i SAP Vojvodinom u Jugoslaviji. Mada to paradoksalno zvuči, mora se reći da su u mnogo čemu građani Albanije na Kosovu bili privilegovaniji i imali više slobode nego u svojoj vlastitoj zemlji. S tim u vezi postavlja se pitanje: *kako je to moguće da ljudima iz jedne razvijene, humanije sredine, ideal postane sredina u kojoj ništa od toga nemaju, u koju se ne bi mogli uklopiti i koju ne bi mogli podneti?*

Odmah valja reći da je nacionalizam slep, on može biti golem, ali nikad velik, on je iracionalan i, kako kaže Karl Kraus, »nacionalizam je vrtlog u kome prestaje svako drugo mišljenje«. *To je jedno, a drugo je ono kako se to u uslovima socijalističkog samoupravljanja moglo dogoditi, da se podigne nacionalistička kontrarevolucija, što upravo i najviše zaprepašćuje javnost. Pa, upravo, kosovska kontrarevolucija je potvrdila zaostajanja i nerazvijenosti socijalističkog samoupravljanja s jedne strane, i straha od njega s druge strane.*

Onog trenutka kada je, u uslovima samostalnijeg ustavnog položaja SAP Kosovo u SFRJ i SR Srbiji, usporen proces socijalističkog samoupravljanja, političke, birokratsko-tehnokratske strukture su se razbaškarile, opustile i po logici stvari za sve teškoće i probleme koji su iz toga proizilazili upirali prstom na drugog. U svesti običnih ljudi albanske narodnosti pothranjivan je osećaj zapostavljenosti. *Neki rukovodeći ljudi na tome su gradili svoje pozicije i što su više to isticali živeli su u uverenju da su priznatiji kao nacionalni lideri i spasitelji.* Produžujući tu logiku, manipulišući takvim stanjem u narodu verovali su da će uspešnije vršiti pritisak i iznuđivanje više sredstava za razvoj od federacije i SR Srbije. Na drugoj strani pojačane i nekontrolisane veze i odnosi Kosova i Albanije, imali su dva aspekta. Jedan je onaj da su iredentisti smišljeno i dugotrajnije koristili tako stihijno kretanje i naivne procene i orijentaciju rukovodećih ljudi na Kosovu. Oni su sve to koristili za raspirivanje antijugoslovenskog i posebno antisrpskog raspoloženja i sejali iluzije o »velikoj Albaniji« kao jedinoj perspektivi albanskog naroda uopšte, a posebno na Kosovu.

No pojačane veze i kontakti iz Albanije otkrivali su građanima Albanije i drugu stranu medalje. U uslovima totalne izolacije ove zemlje od ostalog sveta i evropskog »Polpotizma« u liku režima Envera Hodže, preko veza sa Kosovom građani Albanije osvešća-

vani su i počeli kritičkije da misle o režimu svoje zemlje. Iz straha da se zbog toga ne uzdrma njihova vladavina, iredentisti iz Albanije pokušali su preko kontrarevolucije na Kosovu da uzdrmaju samu Jugoslaviju. Brutalnost u neredima, kao i pokretanje poznatog staljinističko-informbirovskog arsenala protiv Jugoslavije, kada kontrarevolucija nije uspela, to nedvosmisleno potvrđuje.

Na Kosovu je birokratsko-tehnokratska stihija zamrsila pojmove pa je izgubljena sposobnost da se razlikuje nacionalno od nacionalističkog. Verovalo se sve do najnovijih događaja da će albanska nacionalnost na Kosovu kao najbrojnija u uslovima kada je stekla neograničene uslove i mogućnosti za afirmaciju svoga individualiteta biti na visini odgovornosti za skladne nacionalne odnose, za bratstvo i jedinstvo. To verovanje nije iznevereno. Izneverili su neki najodgovorniji rukovodeći kadrovi i političke strukture pod njihovim uticajem, uz to nebudne i opuštene pred delovanjem nacionalističkih fanatika, a ne narod. Deo albanskog naroda na Kosovu bio je zaslepljen i ponešen neprijateljskom nacionalističkom euforijom i do svesti o svojim pravim interesima dolazi u otrežnjavanju od šoka, u političkoj diferencijaciji koja je upravo u toku na Kosovu, koja se uspešno odvija i postepeno sve stvari postavlja na svoje mesto.

I još nešto. Stara je istina da isti uzroci rađaju i iste posledice, naravno razlike su u oblicima i vremenu. Drugim rečima, kada se nacionalizam i liberalizam pojavio na decentralizovanim etatističkim proizvodnim odnosima u razvijenim krajevima on se zakonito morao pojaviti i u drugim, tj. i na Kosovu. Kada tamo istovremeno nije dobio neophodan udarac on se ohrabrio i učvršćivao. To je po logici stvari, u uslovima zakivanja samoupravljačkih društveno-ekonomskih odnosa moralo istu pojavu izazvati i tamo gde je ona u početku dobila početni udarac. Kapitalna pouka i poruka Kosova je u tome što će protivrečnost: socijalističko samoupravljanje — etatizam i tehno-birokratizam i regionalizam, koja se na površini javlja kao forma sovjetskog šovinizma a u šustini je klasna deformacija, moraće izaći na klasni teren i dobiti klasno-socijalno razrešavanje.

Na razbijenosti jedinstvenog jugoslovenstog ekonomskog prostora i autorhiji, čija je osnova državno-svojinski i grupno-svojinski odnos, a izraz tehnobirokratske političke i poslovodne vladajuće grupe, nema osnova i prostora za delovanje revolucionarne avangarde radničke klase za demokratske odnose i stvaralački dijalog nošen željom za stvarnim sadašnjim i budućim istinama. Revolucionara avangarda onoliko koliko se utapa u taj razbijeni prostor

i takve odnose, umesto da ga savlađuje i prevazilazi, toliko se udaljava od svoje istorijske misije i uloge. Slatkorečivost tu ništa ne pomaže. U njoj se počesto skriva demagogija i opasno uspavljivanje, jer nije lako u praksi raspoznavati trajne od neposrednih interesa, a još teže boriti se za njih. Zato i nije lako i jednostavno ni danas biti član Saveza komunista a pogotovu ne njegov odgovorni funkcioner u forumu.

Spora i mlaka politička diferencijacija na Kosovu, koja se, takoreći, van organizacija SKJ nigde nije ni pomakla a kamoli proširila, samo je potvrda toga. Kosovo je, istini gledano u oči, potvrda da su, pod snažnim uticajem pojedinaca rukovodstva faktički pokušavala stvarati organizaciju SK za svoje potrebe, kao oslonac i zaštitu svoje egoističko-provincijalne politike i interesa, a ne za interese radničke klase. Po svemu sudeći nema mnogo prostora i vremena za rasprave o našem trenutku istine, on traži akciju, jer je vremenski trenutak bremenit nekontrolisanim tokom događaja, svuda tamo gde je izgubljen klasni kompas.

Savez komunista — klasno a ne samo nacionalno (republička — pokrajinski) orijentisan, čvrst i odlučan u praktičnom delovanju na trajnom interesu radničke klase — potreban je danas Jugoslaviji i svakoj naciji i nacionalnosti kao vazduh organizmu. Reč je o klasnoj svesti, o osmišljenoj borbi najsvesnijih snaga društva — SK za sagledavanje radničkog klasnog interesa danas i ovde na velikim strateškim putevima i u praktičnoj, svakodnevnoj akciji, a onda se svi drugi odnosi prirodno uspostavljaju.

Kontrarevolucija na Kosovu je pokazala da sve dok se SK od Osnovne organizacije do najviših foruma identifikuje sa neposrednim, parcijalnim interesima nema i ne može biti dijalektičkog sklada između nacionalnog i klasnog. Autentičnost revolucije i njen kontinuitet valja istraživati i ocenjivati u tom skladu i to ne prema deklaracijama nego prema praksi i rezultatima prakse. U takvom pristupu društvenoj stvarnosti su šanse za prevladavanje i svih današnjih teškoća kao što je to bilo i do sada u našoj revolucionarnoj prošlosti.